

ADANA İLİ, ŞAMBAYADI KÖYÜNDE BEBEKLİK VE ÇOCUKLUK DÖNEMİ İNANÇ VE UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR İNCELEME¹

Fazıl ÖZDAMAR**

Özet

Adana ili, Çukurova ilçesine bağlı bir yerleşim birimi olan Şambayadı köyü, adından da anlaşılacağı üzere Şambayadı Yörük-Türkmenleri tarafından kurulmuştur. Şam'dan Anadolu'ya göç eden ve günümüzde Adana dışında Adıyaman ve Karaman'da da kendi boy adıyla kurdukları yerleşim merkezlerinde yaşayan bu Türkmenler, doğumdan ölüme kadarki geçiş dönemlerindeki inanç ve uygulamaların yanında deyim-atasözü, masal, fıkra, halk hikâyesi vd. sözlü kültür ürünlerini yerleşik hayata geçtikten sonra da muhafaza etmişlerdir. Bu kültür unsurlarının yaşatılmasında kültürel etkiye kapalı olması etkilidir, denilebilir. Doğum günü kutlaması ve “gün yapma” gibi modern kültürün bazı unsurları dışında köy halkı dış dünyaya hemen hemen kapalıdır. Çeşitli yasal ve dinî baskılara rağmen İslam öncesine ait birçok pratik ve büyüsel işlemler, açık veya gizli şekilde hâlâ yapılmaktadır.

Makalede Şambayadı köyündeki bebeklik ve çocukluk dönemi inanç ve uygulamaları incelenmiştir. Öncelikle söz konusu Türkmenler ve köy ile ilgili tarihî ve genel bilginin ardından bebeklik ve çocukluk dönemindeki ad koyma, bebek görme, dış hediği ve nazar ile ilgili inanç ve uygulamalar ile bazı kaçınmaların neler olduğu ele alınmış ve bunların çağdaş halkbilimi kuramlarına göre yorumlarına ve işlevlerine yer verilmiştir. Ayrıca söz konusu köyde derlenen ninniler işlevsel ve tematik açıdan incelenmiştir. Makalede kullanılan veriler, Şambayadı köyünde yaşayan ve mensubu olduğum Türkmenler arasında 2004'ten başlamak üzere günümüze kadar yapılan derleme ve gözlemlerle elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şambayadı köyü, bebeklik, çocukluk, dinî ve büyüsel işlemler, dış hediği, nazar, ninni.

¹ Bu çalışma için gerçekleştirilen görüşmeler 2020 yılı öncesine ait olduğu için Etik Kurul Onay Belgesi bulunmamaktadır.

** Öğr. Gör. Dr., Ege Üniversitesi, fazilozdamar@hotmail.com, Orcid: 0000-0002-1729-0265

A REVIEW ON THE RITUALS AND TREATMENTS ABOUT INFANCY AND CHILDHOOD IN THE VILLAGE OF ŞAMBAYADI AT ADANA CITY

Abstract

Şambayadı village of Çukurova/Adana has been found by Şambayadı Yörük-Türkmens. These Türkmens, that migrated from Damascus to Adana and live in places which they found by their names, in Adıyaman and Karaman beside Adana, protected oral culture products like proverbs, folk tales, anecdotes etc. besides beliefs and rituals in changeovers between birth and death. It can be said, being closed to outside influences has been effective about living of these cultural products. Besides modern culture products like birthday celebrations and “gün yapma (be at home to guests)”, village people almost closed to outside world. No matter pressure of legal and religious, lots of rituals and magical process that belongs to Pre-Islamic period, have been done open or close.

In this article, infancy and childhood beliefs and practices of Şambayadı village will be researched. Firstly general historical and general information about Türkmens that we mention and the village will be given, then name giving, visiting for baby, “diş hediği (the meal that made when the first teethe)” and evil-eye beliefs in this time period and some evasions will be define and functions and interpretations according to modern folklore theories. In addition, lullabies from the village that we have mentioned will be researched from the thematic and functional perspective. Materials in this paper have been obtained from 2004 to present based on collecting and observation between Şambayadı Village and Turkmens I am a member of.

Key words: Şambayadı village, infancy, childhood, religious and magical practice, evil eye, diş hediği (the meal that made when the first teethe), lullaby

Giriş

Adana ili, Çukurova ilçesine (Köy, 6.03.2008’e kadar Seyhan ilçesine bağlıydı.) bağlı olan ve şehir merkezine 15 km uzaklıkta bulunan Şambayadı köyü, 2004 yılında alınan bir kararla mahalle yapılmıştır. Her ne kadar mahalle yapılmışsa da hem burada yaşayan halk hem de Adana ahalisi, burayı köy olarak telakki etmektedir.

31 Aralık 2019 tarihli son TÜİK verilerine göre nüfusu 5210 olan yerleşim biriminde; ilköğretim okulu, elektrik, telefon, asfalt yol ve içme suyu ile kanalizasyon şebekesi vardır ancak sağlık ocağı ve PTT şubesi yoktur. Köy halkı, genellikle tarım, hayvancılık, nakliyecilik ve ticaretle uğraşmaktadır. Köy halkının okuma yazma oranı, yaşlı nüfusta, özellikle de kadınlarda, ciddi oranda düşüktür.

Şambayadı köyünde yaşayan Yörük-Türkmenlerin bir kısmı Alevi iken büyük çoğunluğu Sünnî'dir. 1990'lı yıllardan sonra Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinden köye bir miktar Kürt kökenli grup da gelmiştir ancak bu grup, coğrafi olarak köyün dışında kalmış, resmî olmasa da kendi mahallelerini oluşturmuştur. Bunun yanı sıra yerleşim biriminin mahalle yapılmasının ardından köy arazisine TOKİ konutları ile bazı siteler yapılmıştır. Buralarda oturanlar da Şambayadı Türkmenleri değildir ve bunların köy ile kültürel bağları yoktur. Sadece resmî işlerde köye uğramaktadırlar. Bu sebeple incelemeye TOKİ konutları ve çevre sitelerde oturanlar ile köyde yaşayan Kürt grupları dâhil edilmemiş, sadece Şambayadı Türkmenleri arasından derleme ve gözlem yoluyla edinilen veriler incelenmiştir.

Adından da anlaşılacağı üzere Oğuz Türklerinin Bayat boyuna mensup olan Şambayadı Türkmenlerinin Yeni-İl ve Boz-Ulus'a mensup olduğu, 1022/1613 tarihinde Anadolu'ya geldiği ve Adana, Adıyaman ve Karaman'a yerleştirildiği çeşitli araştırmacılar tarafından ifade edilmektedir (Refik, 1989, s. 215-216; Sümer, 1999, s. 249-250; Aydın, 1984, s. 71-72). Bu Türkmenler, söz konusu üç ilde hâlâ “Şambayadı” adıyla yerleşim birimlerinde yaşamaktadırlar. İnceleme konusunun dışına çıkmamak adına söz konusu Şambayadı Türkmenleri hakkındaki bu kısa bilginin yeterli olacağı kanısındayız.

1. İnceleme Yöntemi ve Bebeklik/Çocukluk Dönemi

Makalede Şambayadı Türkmenlerinin Adana ili Şambayadı köyünde yerleşik olan grubunun bebeklik ve çocukluk dönemi inanç ve uygulamaları incelenmiştir. Bu dönem içindeki ad koyma, bebek görme, diş hediği ve nazar ile ilgili inanç ve uygulamalar ile bazı kaçınımların neler olduğu incelenmiş ve bunların yorumlarına ve işlevlerine yer verilmiştir. Ayrıca köyde derlenen ve incelemeye dâhil edilen ninniler işlevsel ve tematik olarak ele alınmıştır. İncelemede kullanılan malzemeler, Şambayadı köyünde yaşayan ve mensubu olduğumuz Türkmenler arasında 2004'ten başlamak üzere günümüze kadar yapılan derleme ve gözlemlerle elde edilen verilerdir.

İncelemede, Sedat Veyis Örnek'in “Türk Halk Bilimi” (2000, s. 147-170) ve “Geleneksel Kültürümüzde Çocuk” (1979, s. 113-204), ile Orhan Acıpayamalı'nın “Türkiye’de Doğumla İlgili Âdet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü” (1974: 13-96) adlı çalışmalarındaki tasnif temel alınmıştır. Derlemede, Metin Ekici'nin “Halk Bilgisi

(Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri” adlı kitaptaki (2011, s. 163-164) ilgili bölümlerden faydalanılmıştır.

Doğumdan sonra bebeğin gelişimini izleyen ve onun annesi ile babası dışında çevresiyle de ilişkilerini düzenleyen bir dizi kural, âdet, tören, işlem ve pratik vardır. Bebeğin korunması, büyütülmesi ve bağlı bulunduğu grup ya da kültürel ortamın benimsediği kalıplara, değer yargılarına uydurulması için birçok aşamadan geçmesi gerekmektedir. Bu işlem ve pratikler, önem ve sıralarına göre kimi zaman katı, kimi zaman da esnek bir biçimde uygulanmaktadır (Örnek, 2000, s. 147). Bu bağlamda incelemede bebeklik ve çocukluk döneminde yapılan kutlama ziyareti, bebeğe ad konulması ile dış çıkması ve sökülmesi süreçlerinde yapılan işlem ve uygulamalar ele alınmış ve ayrıca ninni söyleme geleneği, nazar ve ondan korunma yolları ve son olarak da yapılan bazı sağaltma ve kaçınmalar ilgili başlıklarla kurgulanmıştır.

2. Ad Koyma

Varlıkların birer sembolü anlamına gelen adların ilk defa Allah Teâlâ tarafından Hz. Âdem’e öğretildiği Kur’an’ı Kerim’in Bakara suresinde (31/33) geçmektedir. Birçok toplumda olduğu gibi Türklerde de ad verme, gelenekleşmiş bazı uygulamalarla devam edegelmiştir. İslamiyet’in kabulünden önce animist inançta olmalarının ve tabiatta bazı varlıklara tapınmalarının etkisi ile bebeklerine yırtıcı hayvan ve kuş (Bozkurt, Arslan, Şahin, Doğan) ile dış tesirlere dayanıklı maddelerden (Timur/Demir, ve Kaya) isimler seçen Türklerin bu adları bazen bebeklik bazen gençlik döneminde verdikleri bilinmektedir (Aras, 1998, s. 332). Bebeklik döneminde isim vermenin günümüzde devam ettiği aşikârdır. Ancak kahramanlık gösterildikten sonraki bir şölen sonunda genellikle bir âşık tarafından verilen ad alma geleneğinin geçmiş dönemde uygulandığı ile ilgili birçok örnek vardır. Bunun en belirgin örneği, Dede Korkut Kitabı’nda geçen destanlardaki uygulamadır. Kitaptaki destanlarda Dirse Han oğlu Boğaç Han ile Bay Püre oğlu Bamsı Beyrek’e, yaptıkları kahramanlıklar sonucunda Dede Korkut ad verir (Ergin, 1997, s. 82-83; 121). Ad verme ile ilgili iki usulün kullanıldığı metinler de vardır. Türk Dünyası’nın en geniş coğrafyasına yayılmış olan Köroğlu Destanı’nın Anadolu, İran ve Azerbaycan varyantlarında doğduktan sonra Ruşen/Urşan adını alan kahraman, ilk kahramanlığının ya da erginlenmesinin tamamlanmasının ardından babasının gözlerinin kör edilmesi sebebiyle Köroğlu adını alır (Özdamar, 2019, s. 135-137; 148-149).

İnceleme alanımız olan Şambayadı köyünde ise bebeklere ilk usulle ad verilse de bazı insanlara, hayatının sonraki dönemlerinde fiziki ve psikolojik özelliklerine göre takılan lakapların Türk kültüründeki ad vermenin ikinci usulüyle gerçekleştiği söylenebilir.

Şambayadı köyünde bebeklere doğumunun üçüncü gününe kadar ad konulmaktadır. Bu günler arasında köyün imamı ya da yaşlı bir akraba veya komşu, eve çağrılır ve bu kişi, bebeğe ad koyar. Ad koyacak kişi, önce bebeğin sağ kulağına ezan okur; sol kulağına kamet getirir; sonrasında ise bebeğin sağ kulağına, üç defa bebeğe konulacak adı söyler (KK 1; 2; 6; 10). Ad vermedeki üç sayısının kullanımının Türklerin üç katmanlı evren tasarımıyla alakalı olduğu iddia edilse de (Bayat, 2006, s. 153) bunun İslami birçok uygulamada da kullanıldığı bilinmektedir. Sebep ne olursa olsun doğumla birlikte insana söylenen ad ile başlayan üçleme, Türk kültürünün birçok alanında kendini göstermektedir.

İlgili köyde bebeğe konulacak adın seçilmesinde çoğu zaman baba aktif olsa da anne, dede, nine, amca ve diğer aile bireyleri de bebeğe ad koyabilmekte ya da fikrini belirtebilmektedir. Köy halkının tamamının Müslüman olmasından dolayı bebeğe isim verilirken genellikle “Müslüman adı ve iyi anlamlı” bir adın seçilmesine dikkat edilir. Bebeğe kötü anlamlı bir isim konulmaz (KK 2; 6; 10). Eğer bir bebeğe kötü anlama gelen ad konulursa “bebeğin ahirette anne-babasını suçlayacağına” inanılır (KK 10).

Köyde, bebeklere dede ve ninelerinin isimlerini koymak oldukça yaygındır. Bebeklere dede/ninesinin adı konulduğunda (eğer dede/nine hâlâ yaşıyorsa) bebeğin bu adı taşıyamayacağı korkusuyla bir kurban kesilir ve bu niyetle Mevlid-i Şerif okutulur (KK 10). Bu işlem, dinî kaygılardan dolayı Cebrail, Mikail, İsrail, Âdem, İsa, Musa ve Muhammet gibi melek ve peygamber adları verilirken de uygulanmaktadır. Köy halkı arasında “bu isimlerin, bebek tarafından taşınamayacağına” veya “bazı isimlerin ağırlığı olduğu düşüncesiyle bu isimleri alan bazı bebeklerin hasta olacağı, hatta bu sebeple öleceği” korkusuyla bu uygulamanın yapıldığı söylenmektedir (KK 1; 2; 6; 8).

Şambayadı köyünde bebeğe ad verilirken bir diğer uygulama da köyde bir insan tarafından kullanılan ismin mümkün olduğunca konulamamasıdır (KK 1; 2; 10; 15). Köyde var olan bir ismi bebeğine koymak isteyen kişi, o ismi taşıyan kişi ya da akrabalarından izin almak zorundadır (KK 2; 15). Ancak bebeğin dedesi, ninesi veya hatırlanan atalarında bir adın olması durumunda böyle bir izin alma sözü konusuna değildir.

Köyde var olan ismi yeni doğan bir bebeğe koyma durumu, birçok tartışmaya bazen de kavgaya dönüşebilmektedir. Bu olumsuzluklara rağmen ısrarla devam eden bu uygulama, köydeki isim çeşitliliğini bir hayli artırmıştır.

3. Bebek Görme

Bebeğin doğumundan sonraki günlerde akraba ve komşular, anne ve bebeği ziyarete giderler. Köyde “göz aydınına gitmek” adı verilen bu ziyarete gidilirken bebeğe bir hediye almak veya bir miktar para vermek âdettendir (KK 2; 3; 5). Bu hediyeler arasında altın, giysi ve bebeğe lazım olan bazı eşyalar bulunmaktadır. Alınan bu hediyeler, köy halkınca “keşik” niyetine geçer. Keşik; sıra veya karşılık demektir. Yani bir kişi, diğerinin bebeğine bir hediye almışsa hediye alınan kişi, hediye alan kişinin bebeğine ya da torununa aynı veya dengi hediye almak zorundadır (KK 2; 3; 5).

Bu ziyaretlerde bebek görmeye gelenler, bebek için bazı dua ve dileklerde bulunmaktadır. Bunlar arasında; “Allah uzun ömür versin.”, “Hayırlı, uğurlu olsun.”, “Yaşı uzun olsun.”, “Allah analı, babalı büyütsün.”, “Güle güle büyüsün.” gibi dua ve dilekler bulunmaktadır (KK 2; 3; 6; 10).

4. Diş Çıkması ve Sökülmesi

İnsan hayatında ara geçiş dönemlerinden biri de diş çıkarmadır. Bütün toplumlarda önemli görülen diş çıkarma hakkında toplumların bebeklik dönemlerinde karşılaşılan rahatsızlıkların dişlerden kaynaklandığını düşündüklerini iddia eden K. Hunstadbraten, bu sebeple toplumların bu işlemi kolaylaştırdıkları takdirde rahatsızlıklarında da çözüleceğine inandıklarını söyler (Muğlalı, Koyutürk ve Sarı, 1972, s. 69). Bebeğin biyolojik gelişiminin belirtilerinden biri olan diş çıkarma, Türk Dünyası'nın birçok bölgesinde genellikle bir törenle kutlanmaktadır. Çocuğun beslenmesinde, yiyeceğin parçalanmasında ve öğütülmesinde dişin birinci derecede rolü olması sebebiyle, dişin ortaya çıkışı ile birlikte düzenlenen bu törende; yiyeceği kutsama, çocuğun rızkını artırma, bereketi çoğaltma gibi dileklerin yanında, çocuğun dişinin sağlam olması isteği de vardır. Bu tören farklı bölgelerde diş hediği, diş bulguru, diş buğdayı gibi adlarla anılır (Örnek, 2000, s. 162-163). Şambayadı köyünde bu törenin adı “diş hediği”dir. Hedik; buğday, fasulye ve nohudun kaynatılması ile hazırlanan bir yemektir (KK 2; 6).

Türk kültüründe ilk defa Hz. Muhammed'in ilk dişini çıkardığı zaman annesi tarafından yapıldığına inanılan (Artun, 2006, s. 246-247) diş hediği ve uygulanması

hakkında Şambayadı köyünde bazı inanç ve uygulamalar vardır. Bebeğin dişinin çıktığını ilk gören kişi, bunu bebeğin ebeveynlerine söyleyerek diş hediği kaynatılmasını ister ve bu törende bebeğe vermek üzere bir hediye alır (KK 2; 3; 14). Bundan sonra da aile, bu sebeple diş hediği kaynatır (KK 2; 3; 5; 6; 10; 11). Kaynatılan hedik; en az yedi ev olmak şartıyla akraba, komşu ve hısımlara dağıtılır. Bu kişiler de hedik verilen bir kap ya da tabağı iade ederken bebeğe bir hediye verirler. Bebeğe yakınlık derecesine göre değişen bu hediye, genellikle bir miktar para ya da altın olabilir (KK 1; 2; 3; 5; 6; 10). Türk Dünyası'nın farklı bölgelerinde diş hediği ile ilgili birçok inanç ve uygulama vardır. Ancak bunları listelemek, incelemenin sınırı gereği mümkün olmayacağından sadece ilgili köydekine benzer bir uygulamayı vermekle yetineceğiz. Azerbaycan'da dişin çıkmasıyla birlikte buğday, ceviz ve soğanla yapılan yiyecek mutlaka yedi eve dağıtılır. Bu sayede dişin kolayca çıkacağına inanılır (Çeltikci, 2010, s. 514).

Bebeğin ilk dişi çıktığında bu işlemler yapılırken o dişlerden birinin sökülmesinde de bazı inançlar ve bu inançlara bağlı olarak yapılan bazı işlemler vardır. Bebeğin dişi sökülünce aile; bu dişi, bir çocuk vasıtasıyla mutlaka toprak olan bir dama attırır (KK 2; 3; 4; 10; 15). Bu diş dama attırılırken çocuğa; “Haz at, buz at, ineğimizi buzağılat, rızkımızı çoğalt, ömrümüzü uzat.”, “Sana verdim süt dişi, bana verme it dişi.”, “İneğimizin sütü çok olsun, evimiz bereketli olsun.” (KK 2; 3; 10) gibi dilekler söylenir. Eğer bu diş, toprak dama değil de yere atılırsa bebeğin dişinin eğri çıkacağına ya da dişlerinin sağlıksız olacağına inanılır (KK 3).

5. Geleneksel Sağaltma ve Kaçınma İşlemleri

Şambayadı köyü halkı arasında doğum sonrasındaki süreçte anne ve bebeği bazı kötü ruhlardan ya da hastalıklardan uzaklaştırmak için veya hastalığa yakalandığına inanılan bazı bebeklere çeşitli yollarla sağaltma işlemi yapılmaktadır. Bunlardan ilki birkaç bebeği ölü doğan veya doğumdan hemen sonra bebeği ölen kişiler, bir sonraki doğan bebeğinin yaşaması için birtakım dinsel ve büyüsel işlemlere başvururlar. Bunlar arasında bebeğin adının; “Yaşar, Yaşariye, Durdu, Durmuş, Dursun, Kalsın, Baki” konulması başta gelmektedir. Aynı uygulamaya Anadolu'da verilen Durali, Satılmış, Ökkaş/Ökkeş isimleri de eklenebilir (Acıpayamlı, 1992, s. 8-9). Bu uygulamanın benzerlerine Türk Dünyası'nın farklı bölgelerinde de rastlanmaktadır. Yeni doğan bebekleri kötü ruh, nazar ve Azrail'den korumak için onlara İt, İtbaba, İtbarak, İtbey,

İtkulu, İtalmaz, Yılan, Şeytan, Sarıkine, Süppü [çöplük] gibi aşağılayacak isimlerin verilmesi bu sebeptir. Bu pratiğin esas amacı bebekleri kötü ruhlardan korumak olduğu için ayrıca onların sevmediği kötü kokulu nesnelere (Sarımsak, Bokbay, Tezekbay, Sasık [çürük], Sirke [çürük] vb.) veya hayvanların (İt, Köpek, Karga, Çakal, Kurtcebe, Çoçko [domuz] vb.) isimleri geçici veya koruyucu isim olarak bebeklere verilmektedir (Nahmedov, 2016, s. 140).

Köyde uygulanan kaçınımlardan bir diğeri ise bebek doğduktan sonra evdeki bir değişiklik ile ilgilidir. Mesela bebek doğduktan sonra ailenin ilk ekmek yapımında bebeğin akrabalarından biri çörek yapar. Bu çörek bebeğin salınacağına asılır. Böylece bebeğin hastalıklardan korunacağına inanılır (KK 1; 3). Ayrıca bebek doğduktan sonra eve ilk kez et ve somun ekmek getirileceği zaman bebek, evin damına ya da üst kata çıkarılır. Bebeğin bulunduğu eve et ve somun ekmek getirilmez (KK 2; 3; 9). Getirilmesi durumunda ise bebek etin ve somun ekmeğinin üzerinde üç kez çevrilir. Bu işlem yapılmadığı takdirde bebeğin zayıf, çelimsiz olacağına ve hastalanacağına inanılır (KK 2; 3; 9).

Şambayadı köyü halkınca çocukların altı aydan iki yıla kadar konuşmaya başlaması beklenir. Bu süre zarfında konuşamayan çocuklara bazı işlemler uygulanmaktadır. Tıbbi bir tedavi alınırken bile köy halkınca halk hekimi olarak kabul edilen bir kişi tarafından bebeğin dilinin tutulup çekilmesi bu uygulamalardan en bilinenidir. Sağlık açısından büyük risk taşıdığına bilinmesine rağmen bu uygulama, bazı kaynak kişiler tarafından desteklenmekte ve doktor tedavisiyle konuşamayan birçok bebeğin bu sayede konuştuğu iddia edilmektedir (KK 2; 7).

Bir diğer işlem ise ilk dişi, üstten çıkan bebeklere uygulanmaktadır. Bebeğin ilk dişinin üstten çıkması, köy halkınca tabiata aykırı kabul edilir ve dişi bu şekilde çıkan bebek, toprak bir dama çıkarılır ve bebeğin ailesinden bir kişi bebeği sarkıtıp yere bırakır ya da kaynak kişilere göre atar. Aşağıda bulunan diğer kişi bebeği havada yakalar. Bebeği atan ve tutan kişiler kısa bir süre de olsa bebek ile teması kesmek zorundadır. Bu uygulama yapılmadığı takdirde sonraki doğacak bebeğin öleceğine inanılmaktadır (KK 1; 2; 3). Bebeği damdan atmanın; Türk kültüründe bebek satma geleneği ile benzer amaçla yapıldığı düşünülebilir. Önceki bebeği ölen ailenin bir sonraki bebeğini yatıra veya türbeye satması ve onu yeniden satın alarak evine getirmesi ile bebeğine musallat

olan kötü ruhun defedilmesi amaçlanır ki bu kişilere genellikle Satı ve Satılmış adı verilir. Bu işlem sayesinde aile, hem satma ve satın alma hem de ad vererek koruma yollarıyla bebeğini kötü ruhlardan koruduğuna inanır (Abdurazzak ve Kalafat, 2018, s. 15-17)

Kız bebekleri, bir yaşını doldurduğu zaman saçları kestirilir. Saç kesilmeden önce bebek, süpürge ile bir çeşit urgan olan kendirin üzerine oturtulur. Benzetme yoluyla ortaya çıkmış olabilecek bu işlemin sebebi bebeğin saçının süpürge gibi sık, kendir gibi uzun olması içindir (KK 2; 11). Kesilen saçın tamamı bebeğin “başı ağrımam” diye yastığının içine koyulur (KK 2).

Bebeğin ilk tırnağını mutlaka babası keser (KK 2; 3; 6; 11). Kesim başlamadan önce bebeğe babasının cebinden para çektirilir. Eğer bebek para çekmezse bebeğin hırsız olacağına inanılmaktadır (KK 2; 6). Baba, bebeğinin tırnağını kesince ona bir miktar para verir ya da hediye alacağını taahhüt eder (KK 2).

Bir diğer işlem ise bebeğin ilk yürümesi ile ilgilidir. Yeni yürümeye başlayan bebeğin çabuk ve sorunsuz yürümesi için üç kez, cuma günleri sela vaktinde aile bireylerinden biri bebeğe yürüme alıştırmayı yaptırır (KK 10; 12; 13).

6. Ninni Söyleme Geleneği

Geçmişten günümüze kadar bütün toplumların halk kültüründe varlığını sürdürmüş olan ninniler, çocukları uyutmak, ağladıklarında susturmak, rahatlatmak amacıyla genellikle anneler tarafından ezgiyle söylenen, anonim halk edebiyatı türlerinden biridir (Çıblak Coşkun 2013, s. 500-502). Türkiye’deki belli başlı çalışmalarda; ebeveynlerin bebeklerine/çocuklarına beslediği muhabbeti anlatmak ve onların fiziksel özelliklerini dile getirmek gibi sebeplerle söylenen ninninin; hangi durumlarda, kim tarafından ve nasıl söylendiği ile bu şiir türünün biçim ve içerik özellikleri göz önünde bulundurularak çeşitli tanımlamalar yapılmış olsa da (Kunoş, 1341/1925, s. 3; Elçin, 1986, s. 271; ; Alptekin, 1990, ss. 63-65; Kaya, 2004, ss. 349-351) genel olarak ninni; en az iki-üç aylıktan üç-dört yaşına kadar annenin çocuğuna, onu kucağında, ayağında veya beşikte sallayarak daha çabuk ve kolay uyutmak yahut ağlamasını susturmak için hususi bir beste ile söylediği ve o andaki hâletiruhiyesini yansıtır mahiyette, umumiyetle mani türünde bir dörtlükten meydana gelen bir çeşit türküler şeklinde tanımlanmaktadır (Çelebioğlu, 1987, s. 212).

Şambayadı köyünde “nen söylemek ve nenni çalmak” şeklinde deyimleşen ve anne, nine, hala ve abla gibi yakın akrabalar tarafından söylenen ninnilerin köyde derlenmiş bir

kısmı incelemeye dâhil edilirken Türkiye Türkçesinde anlaşılması güç olabilecek ya da yerel bölgenin aksanıyla söylenmiş bazı kelimelerin anlamı çekimli şekilleriyle köşeli ayraç işareti [xxx] içinde verilmiş ve yazı boyutu küçültülmüştür.

“Nenni Elif gızım nenni,
Elif gızım nenni uyu,
Hem emmili [amcalı] hem dayılı,
Elif gızım dört gözlü böyü [büyü].” (KK 2)

“Ahmet oğlum yük getirir ,
Yükünün dibinde oturur,
Ebemin [ninemin] de dişi yog diyin,
Armidın yumşağını getirir.” (KK 2)

“Garlı dağdan gar isterim,
Has bahçadan nar isterim,
Mevlam iyilig verirse,
Goçdan gurbanlar isterim.” (KK 2)

“Dut ağacı dut veriyo,
Yaprağını gıt veriyo,
Guzularım dedim miyi?
Ağzıcıma dat geliyo.” (KK 2)

“Aşşığıdan gelen atlı,
Eli tutam tutam otlu,
Ciğer ucuz olmaz guzum,
Hepsi birbirinden datlı.” (KK 2)

“Oğlum oğlum ot oğlum,
Ganevçe gumaş sat oğlum,
Gızlar işler ganevçe [kanaviçe],
Sen üstünde yat oğlum.” (KK 9)

“Oğlum oğlum o dağa,
Oğlum güller budağa,
Gızlar öpücüg vermemiş,
Sarkıdıvermiş dodağa.” (KK 9)

“Oğlum oğlum ondıralı [iyileşeli],
Eller gümüş dandıralı [gizleyeli],
Oğlum yayladan dönmüş,
Köşglerini endireli [indireli].” (KK 9)

“Oğlan oğlan ot bizde,
Bir gecelig yat bizde,
Minder döşşeg yoğusa [yoksa],
Mekân döşşeg çoğ bizde.” (KK 9)

“Esker [asker] gelir orduyunan,

Havıt [semer] basar berdiyinen [saz cinsi],
Gızım dayın güle güle gessin,
Gitticağı orduyunan.” (KK 2)

“Nenni, nenni, nenni, nenni,
Cihat’ım kekili [kâkülü] telli,
Nen [ninni] çalarıım neni gessin,
Uykularım senin ossun.” (KK 1)

“Cihat’ımın adlarına,
Bal gatarım datlarına [tatlarına],
Uyu benim gülüm uyu,
Cihat oğlum datlı böyü.” (KK 1)

“Nen çalarıım nennisine,
Ben gurbanım cannarına,
Cihat oğlum gurban ollum,
Seni de veren Mevli’ya.” (KK 1)

“Cihat oğlum yük getirir,
Yükünün dibinde oturur,
Cihat oğlumu sorarsan,
Tüm yaşıtılarını dize getirir.” (KK 1)

“Nenni, nenni, nenni, nenni,
Cihat’ım kekili telli,
Nen çalarıım nen uyusun,
Cihat oğlum tez yörüsün.” (KK 1)

“Dam başında yahacag,
Yarın tiran [tren] gahacag,
Guzum esker oluşun,
Hanımına babası bahacag.” (KK 2)

“Göğde bulut yüz atmış,
Mevlam neler yaratmış,
Anası şellim şüllüm [zayıf ve kısa],
Oğlum subay yaratmış.” (KK 2)

“Nen ederim uyudurum,
Uyudur da böyüdürüm,
Mevla’m da izin verirse,
Ben de seni yörüdürüm.” (KK 6)

Örneklerde de görüldüğü gibi ninni söyleyen kişi, ninniye sadece bebeklerini sakinleştirmek ve uyutmak için değil aynı zamanda onlarla, kardeşleri veya anne-babalarıyla ya da kendileri ile ilgili dilekleri anlatmak ve bu kişilerin fiziki ve psikolojik özelliklerini betimlemek için de söylemektedirler.

7. Nazardan Koruma

Bakış anlamına gelen nazar kelimesi, kimi insanların bakışlarında zararlı güç ve bu nitelikleriyle bir insana, hayvana veya nesneye bakmakla canlı üzerinde hastalık, sakatlık ve ölüm; nesne üzerinde ise kırılma gibi olumsuz bir etkinin meydana gelmesi anlamına gelmektedir (Boratav, 1984, s. 103-104). Eskilerin “isabet-i ayn” adını verdikleri nazar inancı, günümüzde “nazar değmek, nazara gelmek, nazara uğramak, göze gelmek, göze uğramak, göz değmek, kem göz” gibi deyimlerle ifade edilmektedir (Çıblak, 2004, s. 105).

Türkiye'nin birçok bölgesinde görülen nazar, Şambayadı köyünde “nazar ve göz değmesi” olarak adlandırılır. Genellikle kem (kötü) gözle bakma ile veya gök (mavi, yeşil) gözlü kişilerden geldiğine inanılan nazarın bebeğe zarar verebileceğine inanılır (KK 2; 3). Bunun önüne geçmek için aşağıda verilen belli başlı işlemlere başvurulur.

Nazardan korunmak için yapılan işlemlerin başında çeşitli nazarlıklar asmak ve taşımak gelmektedir. Evin, bebeğin bulunduğu odanın ya da uyduğu salıncağın herhangi bir yerine asılan veya bebeğe iliştilen nazarlıklar arasında; “nazar boncuğu, kaplumbağa kemiği, üzerlik, hurma çekirdeği ile karaçalı, böğürtlen, zakkum ve iğde dalı” sayılabilir (KK 1; 2; 3; 6; 9; 10; 11).

Fotoğraf 1: Eve asılı nazarlıklar ve bebek olması için asılan bazı eşyalar. At nalı, delik taş ve bebek terliği.

Fotoğraf 2: Eve asılı nazarlıklardan bazıları. Kaplumbağa kemiği, karaçalı, zakkum ve iğde dalı.

Nazar boncuğunun çok eski dönemlerden beri Türkler tarafından kullanıldığı bilinmektedir. Eski Türkler, boncuk adı verilen bir taşı, kişinin veya atın boynuna takarak onları kötü ruhlardan ya da kötü gözlerden korunmak istemişlerdir. Bu boncuğun mavi olması; Türkler arasında mavi gözlü kişilere çok seyrek rastlanması veya mavi gözlülerin olağanüstü güce sahip olduğuna inanılmasıyla ilgilidir ve bu inanış gereği insanlar, değerli gördükleri her şeyi, özellikle bebeklerini/çocuklarını, mavi gözlü kişilerden saklama gereği duymuşlardır (İnan, 1963, s. 3138).

Nazardan koruyucu bir diğer nazarlık ise ipe dizilen yılan kemikleriyle hazırlanmaktadır. Bu nazarlık, genellikle bebeğin salıncağına ya da bulunduğu odaya asılır (KK 1; 2; 3; 9; 10). Şamanizm inanç sistemine mensup Türklerde yılanın önemli bir yeri vardır ve yılan, şamana yardım eden koruyucu hayvan ruhlarından biri olarak telakki edilir (Seyidoğlu, 1998, s. 87). Ayrıca Türklerde, “ev iyisi” olarak kabul gören ve evi koruduğuna inanılan (Beydilli, 2004, s. 616) yılan, Şamanizm’de sağlıkla da bağlantılı olarak düşünülmüş ve birçok toplumda olduğu gibi Türklerde de tedavi ve ilacı simgelemiştir (Ergun, 2014, s. 54). Nazara koruyucu olarak kullanılan bir diğer hayvan olan kaplumbağa da Türk kültüründe oldukça önemlidir. Kök-Türk Abideleri/Bengü Taşları olarak bilinen mezar taşlarının altında “bengü [ölümsüz]” sıfatıyla bulunan kaplumbağalar, evini sırtında taşıdığı ve çok uzun ömürlü bir hayvan olduğu için Türk inancında uğurlu ve kutsal sayılmış; ayrıca devletin gücünü, koruyuculuğunu, ölümsüzlüğünü ve sonsuzluğunu simgelediğine inanılmıştır (Şimşek, 2016, s. 52). Bundan dolayı kaplumbağa kabuğunun bir evde bulundurulmasıyla o evde yaşayan insanların kaplumbağanın simgelediği bu özelliklere erişebileceğine inanılmaktadır.

İlk bebekleri ölen ebeveynlerin bir sonrakini yaşatabilmek düşüncesiyle, kötü ruhları ondan uzak tutmak için bebeğe kötü anlama gelen ve pis kokulu nesne isimleri verdikleri daha önce belirtilmişti. Aynı düşünceyle yapılan bir diğer uygulama ise bebeğin salıncağına “it kakasının” asılmasıdır (KK 2). Pis kokunun kötü ruhları uzaklaştıracağı düşüncesiyle yapılan bu işlemle ebeveynler, bebeklerini koruduklarına inanmaktadırlar.

Köyde kullanılan bir diğer nazarlık ise at veya inek kafası kemiğinin asılmasıdır. Bunlar genellikle evin dışına ya da balkona asıldığı gibi bazen odanın içinde kendine yer bulabilir. Ayrıca tarladaki mahsullerin bulunduğu ortama da asıldığı görülmektedir.

Benzer uygulama Türk Dünyası'nın farklı bölgelerinde de görülmektedir. Kuzey Kafkasya ile Çuvaş Türklerinde mahsullerine gelebilecek nazarı bertaraf etmek için; Kazak, Kırgız ve Başkurlarda ise nazar ve kötü ruhlara karşı korunma tılsımı olarak at kafasının kullanıldığı bilinmekte ve bu uygulamanın ilk kez 8. yüzyılda Göktürklerde görüldüğü iddia edilmektedir (İnan, 1963, s. 3138; Çıblak, 2004, s. 113).

Fotoğraf 3: Bebek salıncağı ve buna asılan nazarlıklardan bazıları. Üzerlik, karaçalı, nazar boncuğu, tespih vd.

Fotoğraf 4: Evin kapısında bulunan nazarlıklar ve besmele yazısı. Üzerlik, karaçalı, iğde ve zakkum dalları.

İlgili köyde nazardan korunma yollarından bir diğeri ise insanların (özellikle bebeklere ve gelinlere) kulak ile ense arası ile alnına sürme çekmektir (KK 3; 5).

Bebeği nazardan koruma yolları arasında üzerlik tütürmek (KK 1; 2; 3; 9; 10; 11), muska taşımak (KK 1; 2; 3; 9; 10) ve kurşun döktürmek de sayılabilir (KK 2; 3; 4; 6). Köyde üzerlikle yapılan tütürme geleneği, Türk topluluklarında eskiden beri tedavi ile büyü ve nazar gibi çeşitli tehlikelerden korunma amacıyla uygulanan bir gelenektir. Altay Türklerinde dinî bir ayine katılan S. Malov, bu ayinde bir bakşının yaptığı tütsü uygulaması ile kötü ruhları kovarak hastayı iyileştirmeye çalıştığını belirtmiştir (İnan, 1986, s. 111-112). Türkiye dışında Azerbaycan, İran ve Türkmenistan'da da yaygın olarak kullanılan tütsüleme, birçok törende kötü ruhları uzaklaştırmak insana ve aileye gelebilecek nazarı bertaraf etmek için uygulanmaktadır (Emeksiz, 2012, s. 233).

Sonuç ve Öneriler

Adana ili, Çukurova ilçesi Şambayadı köyünde yaşayan Türkmenlerdeki bebeklik ve çocukluk dönemi ile ilgili inanç ve uygulamalar ile sağaltma ve kaçınmaları ele alan bu incelemede; ad koymadan başlayarak dış çıkarmasına kadar geçen süre zarfında bebeğe/çocuğa yapılan uygulamalar, ona zarar vereceğine inanılan nazar ve ondan kurtulma yöntemleri ele alınmıştır.

Bebeklik ve çocukluk döneminin ilk uygulaması olan isim verme töreninde koyulacak adın köyde olmayan isimlerden tercih edilmesi, köyde önemli oranda isim farklılığını ortaya çıkarmıştır. Ancak aynı ismi verme konusundaki ısrar, bazen negatif bir duruma hatta kavgaya dönüşebilmektedir. Türklerde isim tabusunun kişi/akraba, tanrı/ie/ruh ve bazı hayvan (muhtemelen totem) adlarının zikredilmemesi ve/veya değiştirilmesi gibi şekilleri bulunmaktadır. Bunun sempatik büyü olayı ile ilişkilendirilen bir tabudan kaynaklandığını ve sebebinin Tanrıya, kutsala ve dokunulmaz kişilerin isimlerinin normal insanlara koyulamaması olduğunu iddia eden J. G. Frezer, bu işlemin birçok ilkel toplumlarda hâlâ kullanılageldiğini belirtmektedir (Nahmedov, 2016, s. 138-141). İlk dönemlerde tabu olan bazı isimlerin konulmaması geleneği olarak ortaya çıkan bu uygulamanın, sonraki dönemlerde diğer isimlere de intikaliyle köy halkı arasında yaygınlaştığını düşünülmektedir.

Doğan bir bebeğin ziyaret edilmesi esnasında verilen hediyeler köy halkınca “keşik” olarak kabul edilmekte ve komşu ya da bir akrabanın bebeğine verilen hediye veya para, kendi bebeğine veya torununa gelebilecek bir “yatırım” olarak görülmektedir. Sosyal dayanışmanın bir örneği olarak düşünülebilecek keşik uygulamasında, keşiği bozan, başka bir ifadeyle kendi bebeğine verilen hediye karşılığını vermeyen bir kişi, bu sosyal dayanışmadan çıkarılır. Bu durum günümüzde büyük şehirlerde görülen “altın günü”nün benzeri bir özellik taşımaktadır. Bir diğer sosyal dayanışma örneği ise dış hediğinde görülmektedir ve bu törende bebeğe hediye olarak verilen para veya altınla ebeveynlerin ekonomik açıdan rahatlaması sağlanır.

Bebeğin dişinin düşmesiyle birlikte yapılan uygulamada diş, toprak bir dama atılırken edilen duada birçok büyüsel işlem görülmektedir. Burada olduğu gibi birçok işlemin İslam dini öncesinden kaldığı düşünülse de günümüzde yapılan birçok

uygulamada olduğu gibi bunda da dinî bir yapıya büründüğü ve bu şekilde sürdürüldüğü açıktır.

Geleneksel sağaltma uygulamalarında da dinî yapıya bürünme görülmektedir. Bebeğin doğumundan sonra eve getirilen et ya da ekmek yapımı sırasında “bebeğin sağlığına zarar gelebileceği endişesiyle” yapılan kaçınma ve sağaltmalar da bu türden kabul edilebilir. Çiğ etin veya hamurun bebeğe zarar verip vermediği tıbbi açıdan bilinmese de bu uygulamaların günümüzde katı bir şekilde sürdürüldüğü gözlemlenmiştir.

Bu kısımda bir diğer büyüsel işlem, ilk dişi üstten çıkan bebeklere yapılan bir uygulamadır. Tabiata aykırı kabul edilen bir olayda bebeğin damdan atılmasındaki inanç, aykırı kabul edilen bir durumun “tepe takla edilerek” normal kabul edilene döndürülmesi şeklinde yorumlanabilir.

Bebeğin ilk saç ve tırnak kesiminde de büyüsel işlemlerle karşılaşmaktadır. Tabiatta benzerlik yoluyla bolluğu ve uzunluğu simgeleyen süpürge ve kendirin kullanılmasıyla kesilen saç yerine yenisinin daha gür ve uzun çıkacağına inanılır. Tırnak kesiminde de buna benzer bir durum vardır ve bebeğin ilk tırnağını mutlaka babası kesmelidir. Ata erkillikle bağdaştırılan bu uygulamada kaynak kişilerden biri, bu durumun sebebini kadının bazı dönemlerinde taşıdığı düşünülen negatif enerjinin bebeğe geçmemesi şeklinde yorumlasa da (KK 2) bu durum, bebeğin anne dışında diğer ebeveynine alışması şeklinde de düşünülebilir.

Bir diğer kısım olan ninnide ise bebeğin ebeveynleri dışında yakın bir akrabasının, genellikle kadın, bebeklerini hem sakinleştirmek ve uyutmak hem de onlarla ya da kendileri ile ilgili dilekleri anlatmak ve onların belli başlı özelliklerini betimlemek için ninni söyledikleri görülmektedir.

Nazar inancı ve ondan korunma yolları, Şambayadı Türkmenleri arasında yine katı şekilde uygulanmaktadır. Dinî işlemler ile birlikte devam ettirilen birçok büyüsel işlem, nazardan korunmak için kullanılan uygulamalardandır. Bu kısımda görülenlerin tamamına yakını, tabiatta var olan bazı bitki ve hayvanların bir parçasının hem bebeğin salınacağına hem de yaşadığı eve asılmasıyla uzun ömürlü ve uğurlu sayılan bir hayvanın bir parçası kullanılarak aynı özelliğe ulaşılmak istenmesi ya da tabiatta pozitif enerji

saldığına inanılan bitkilerin birer parçasıyla bu enerjiye ulaşılarak hastalıktan ve nazardan arınılacağına inanılır.

Genel olarak değerlendirmek gerekirse Şambayadı Türkmenlerinin Türkiye’de yerleştiği bir bölge olan Şambayadı köyü gibi mikro bölge temelli ele alınan bir bölgede, bebeklik ve çocukluk dönemindeki inanç ve uygulamalar ile kaçınma yollarının önemi, bir fotoğraftaki “piksel” olarak düşünülebilir. Türkiye’nin halk kültürü ya da bu kültürün inanç ve uygulamaları oluşturulmadan önce her bir köyün kültürel unsurlarının çıkarılmış olması, Türkiye’nin kültürel yapısını gösteren fotoğrafın daha kaliteli görünmesini sağlayacaktır.

Ayrıca günümüze kadar yapılan monografi çalışmalarında genellikle herhangi bir il, ilçe veya bir yerleşim birimi esas alınarak oluşturulmuş olduğu, bir diğer ifadeyle genel olarak siyasi sınırlarla çizilen bir bölgenin monografisinin çıkarıldığı görülmektedir. Ne yazık ki bu siyasi sınır içinde yaşayan halkın farklı Türk boylarına mensup olup olmadığı incelenmemiştir. Anadolu’nun birçok bölgesinde aynı boya (Oğuz boyuna) mensup halkın kurduğu yerleşim birimleri vardır. Temennimiz gelecekte coğrafi temelli bu monografi çalışmalarının yanına “boy monografileri” de ekleneceğidir.

Son olarak aynı bölgeden (Şam’dan) çıkarak Anadolu’nun farklı illerinde (Adana, Adıyaman ve Karaman’da) kendi boy adlarıyla kurdukları yerleşim birimlerinde yaşayan Şambayadı Türkmenlerinin Adana dışındaki diğer bölgelerdeki monografileri çıkarılıp bu incelemedeki verilerle mukayese edilebilir. Böylece adına “boy folkloru” diyebileceğimiz bir “Şambayadı Folkloru” oluşturulabilir. Ayrıca bu mukayeseyle söz konusu Türkmenlerin geçmişten taşıdıkları inanç ve uygulamaların hangilerini sürdürdükleri, hangilerini terk ettikleri ya da yeni yerleştikleri bölgelerde bu inanç ve uygulamalara nelerin eklendiği gibi konular sorgulanıp halkbilimi çalışmalarına katkı sağlanabilir.

KAYNAKÇA

1. Yazılı Kaynaklar

Abdurrazzak A. O. Ve Kalafat, Y. (2018). Halk kültüründe “satmak-satıp almak” inancının mitolojik boyutu. 9. Milletlerarası Türk halk kültürü kongresi bildirileri, gelenek, görenek ve inançlar, 15-24, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.

- Acıpayamlı, O. (1974). Türkiye’de doğumla ilgili âdet ve inanmaların etnolojik etüdü. Ankara: AÜ Yay.
- Acıpayamlı, O. (1992). Türk kültüründe ad koyma folkloru’nun morfolojik ve fonksiyonel yönlerden incelenmesi. IV. Milletlerarası Türk halk kültürü kongresi bildirileri, IV, 1-14, Ankara: Ofset Repromat Matbaası.
- Alptekin, A. B. (1990). Ninni. Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi, VII, 63-65, İstanbul: Dergâh Yay.
- Aras, M. Ö. (1998). Ad koyma. Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi, 4, 404-408.
- Artun, E. (2006). Adana halk kültürü. Adana: Ulusoy Matbaacılık.
- Aydın, M. (1984). Bayat-Bayat boyu ve Oğuzların tarihi. Ankara: Hatiboğlu Yay.
- Bayat, F. (2006). Ana hatlarıyla Türk şamanlığı. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Beydilli, C. (2004). Türk mitolojisi ansiklopedik sözlük. çev.: Eren Ercan, Ankara: Yurt Kitap-Yay.
- Boratav, P. N. (1984). 100 soruda Türk folkloru (inanışlar, töre ve törenler, oyunlar). 2. baskı, İstanbul: Gerçek Yay.
- Çelebioğlu, A. (1987). Ninnilerimiz. Erdem, 3 (7), 211-238
- Çeltikci, O. (2010). Türk Dünyası kültüründe doğum üzerine ortak uygulamalar. Khazar Journal of Humanities and Social Sciences, 10, 511-521.
- Çıblak Coşkun, N. (2013). Türk ninnilerine işlevsel yaklaşım. Turkish studies, 8/4, 499-513.
- Çıblak, N. (2004). Halk kültüründe nazar, nazarlık inancı ve bunlara bağlı uygulamalar. Türklük Bilimi Araştırmaları, 15, 103-125.
- Ekici, Metin (2011) Halk bilgisi (folklor) derleme ve inceleme yöntemleri. 4. baskı, Ankara: Grafiker Yay.
- Elçin, Ş. (1986). Halk edebiyatına giriş. 2. Baskı, Ankara: KTB Yay.
- Emeksiz, A. (2012). Türk halk kültüründe üzerlik. İstanbul Üniversitesi edebiyat fakültesi Türk dili ve edebiyatı dergisi, 28, 229-242.
- Ergin, M. (1997). Dede Korkut kitabı I (giriş-metin, faksimile). Ankara: TDK Yay.
- Ergun, P. (2014). Şaman / kam ve yılan. Yılan kitabı. Ed. Emine Gürsoy Naskali, İstanbul: Kitabevi Yay.
- <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> (Erişim tarihi: 15.05.2021)
- <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/38/31-33-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 13.06.2021)
- <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 2020 yılının muhtelif günleri).
- İnan, A. (1963), Nazarlıklar. Türk folklor araştırmaları, 8/169, s. 3138.
- İnan, A. (1986), Tarihte ve bugün Şamanizm (materyaller ve araştırmalar). Ankara: TTK Yay.

- Kaya, D. (2004). Anonim halk şiiri. 2. Baskı, Ankara: Akçağ Yay.
- Kunoş, İ. (1341/1925), Halk edebiyatı numûneleri: Türkçe ninniler. İstanbul: Orhâniye Matbaası.
- Muğlalı, M., Koyutürk, A. E., Sarı, M. E. (2007). Samsun yöresinde süt dişleri ile ilgili folklorik yaklaşımlar, Millî folklor dergisi, 73, 68-72.
- Nahmedov, A. (2016). Türklere isim tabusu ve bazı yansımaları, Yeni fikir dergisi, 8 (17) , 137-143.
- Örnek, S. V. (1979). Geleneksel kültürümüzde çocuk. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
- Örnek, S. V. (2000). Türk halk bilimi. Ankara: KB Yay.
- Özdamar, F. (2019). Köroğlu'nun İran Türkleri anlatmaları üzerine bir inceleme. (Tez No.578246) [Doktora tezi, Ege Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/sistemGiris.jsp>
- Refik, A. (1989). Anadolu'da Türk aşiretleri (996-1200). İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Seyidoğlu, B. (1998). Kültürel bir sembol: yılan. Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Sümer, F. (1952). Bayatlar. Türk dili ve edebiyatı dergisi, 4/4, 373-398.
- Sümer, F. (1999). Oğuzlar (Türkmenler), (tarihleri-boy teşkilatı-destanları). İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay.
- Şimşek, E. (2016). Türk kültüründe, kaplumbağalarla ilgili efsaneler üzerine bir değerlendirme. AKRA kültür sanat ve edebiyat dergisi, 4 (10), 51-63.

2. Sözlü Kaynaklar

- KK 1: Hatice TÜRKMEN, 1977 doğumlu, ilkokul mezunu, evli, ev hanımı.
- KK 2: Nermin ÖZDAMAR, 1959 doğumlu, okuma-yazması yok, evli, ev hanımı.
- KK 3: Fadime SUNGUR, 1982 doğumlu, ilkokul mezunu, ev hanımı.
- KK 4: Aytaç ÖZDAMAR, 1987 doğumlu, ortaokul mezunu, evli, çiftçi.
- KK 5: Sebile ÖZDAMAR, 1974 doğumlu, ilkokul mezunu, evli, ev hanımı.
- KK 6: Emine ARIK, 1934 doğumlu, okuma-yazması yoktu, vefat etti.
- KK 7: İbrahim ÖZDAMAR, 1933 doğumlu, ilkokul mezunu, çalışmıyor.
- KK 8: Fatma ÖZDAMAR, 1930 doğumlu, okuma-yazması yoktu, vefat etti.
- KK 9: Elveda ÖZDAMAR, 1962 doğumlu, okuma-yazması yok, evli, ev hanımı.
- KK 10: Dudu ÖZDAMAR, 1946 doğumlu, okuma-yazması yok, ev hanımı.
- KK 11: Ömüral ÖZDAMAR, 1979 doğumlu, ilkokul mezunu, evli, kaportacı.
- KK 12: Levgün YENGEL, 1960 doğumlu, ilkokul mezunu, evli, ev hanımı.

KK 13: Hayat YENGEL, 1935 doğumlu, okuma-yazması yoktu, vefat etti.

KK 14: Ferdane ÖZMEN, 1975 doğumlu, ortaokul mezunu, evli, ev hanımı.

KK 15: Okan ARIK, 1982 doğumlu, üniversite mezunu, evli, öğretmen.